

E 12536

21

J. Kurrik.

Kiirkirja õpetus.

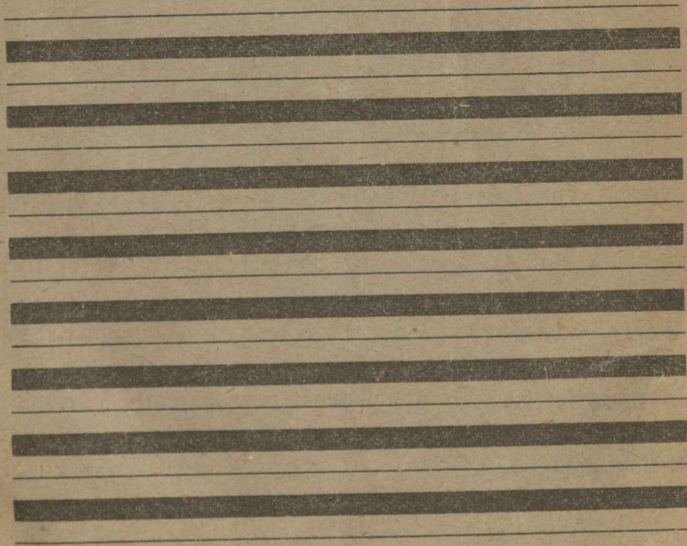
Esimene osa.

28871.

Välja-andja kulul Bärthelsoni kivitrüki- ja „Postimehe“
raamatutrükikojas Tartus 1907.

Pealadu „Postimehe“ raamatukaupluses Tartus.

Sissejuhatuseks.

Kiirkirjas tarvitatakse iseäralisi tähti, mis lihtsad on kirjutada ja õlpsad ühendada. Meie kiirkirja tähed on ariliku ehk ladina kirja tähtede osad. Kiirkiri läheb arilikust kirjast sellepolest lahku, et vokalid konsonantidega enamasti nõnda ühinevad, et neid iseseisvalt kirjutuda vaja ei olegi. Võime ütelda: vokalid on keele ing, konsonandid aga keele kehalised jaud, vokalide kandjad. Kiirkiri eidab kõik mis asjata kõrvale; suuri ja veikseid tähti ei ole, vaid üksainus tähestik; peadega tähti ei ole, vaid iga sõna kirjutatakse ühejoonega, s. o. ilma suleotsa ülestõstmata valmis; h-tähte meie sõna algusele ei kirjuta, on ta ju ka arilikus kirjas ilma kindluseta otsekui lahtine ammas suus. Liitsõnu ühendame; lühendusi tarvitame.

Kiirkirja õppijale kiidame juhtsõnaks: Aegamööda asjad käivad. Ära püüa kiiresti kirjutada! Kirjuta aegamisi, nõnda et kiri ikka laitusega saab, jõhvi pealt õige ja kogunisti selge. Ära kurda — küll kiiremini kirjutamine tuleb pikapeale ise-enesest. — Ära tõtta kiiresti edasi! Astu aegamööda, siis jõuad rutemalt pärale. Mis siin õppida on, on varsti õpitud; aga seda rohkem läheb arjutamist tarvis. Uus § ikka alles siis käsile, kui läbitõttatud § kindlasti meeles ja selgesti silmis on ja ohtrasti sõrmedest tuleb.

See kaaneleht oma eesküljega on ka joonteleheks tarvitatav. Ehk kiirkirja õppija valmistagu enesele selle eeskuju järele suurem joonteleht (transparent). Edaspidi, kui meie terve sistem ilmub, tuleb ka kiirkirja joonestikuga paber müügile.

- 12536

2

Seletused ja ülesanded.

28 065

I. Algsilp.

Eestähendus. Kiirkirjas teeme meie vahet algsilbi ja järgsilpide vahele. Meie emakeele sõnade algsilp, s. o. tüvesilp, oma vokalide rohkusega ja mitmekesidusega on kiirkirja kirjutamises ja lugemises pea-asi: algsilbi vokal peab kirjutusest kahtlemata selguses välja paistma. Algsilbi konsonandid ja algsilbi vokalitamine on meie sistemi esimene peatükk.

Lühendused — et õppijal kerge oleks, neid ikka järjest natukese kaupa kätte õppida — on läbi terve sistemi ära jautatud.

Sõnad, mis kiirkirjas näitusteks on antud, on siin ka trükikirjas olemas. Neid kirjutagu õppija trükikirjast kiirkirja ja võrrelgu siis oma kirjutust antud kiirkirjaga.

Kiirkirja joonestikus on olemas: 1) põhijoon, kannab kirja; 2) keskjoon, jautab rea ruumi; 3) piirjoon, on ridade vahekojal.

§ 1. Konsonandid l ja t on sirged jooned; l ulatab keskjooneeni, t piirjooneeni.

Vakalid e ja a on konksid; e on peenike, nagu ka e-eal õrn, pehmelt kõlaw on; a on jäme, nagu ka a-eal tugev, täiskõlaga on. — Kirjutuses olgu peenikese ja jämeda joone vahel ikka selge vahe.

§ 2. Sõna algusel on vokaliga kokkusulav konsonant oma jämeduse poolest vokali sarnane: peenike ehk jäme.

§ 3. D on natuke lühem kui t; ta ulatab läbi $1\frac{2}{3}$ joontevahe.

§ 4. Kõrgele minevate konsonantide järel on e ümberpööratud. Konsonantide järel on lõpu-a ikka sirge jooneke; tema siht mitte täitsa lamev.

§ 5. Vokali järel on e ja a ümberpööratud. Kui a-eale järele vokal tuleb, siis jääb a painutus tegemata: ainult a esimene ehk jäme pool tuleb kirjutada. Aga e peab oma täiskuju kinni.

§ 6. 1. Ele ela et ea Lea Thea 2. ale ala tala ae lae lade.

§ 7. Algsilbi vokali pikkuse märk on sirge jooneke ja seisab ikka sõna algusel, ühineb niisamuti konsonandiga kui vokaliga.

6. Eel eele lee leel leele tee teel 7. teele teed teede teete taal taala taat 8. aade aate laad laat laada laata ee.

§ 8. Lühendused. „Tähed“, niisamuti kirja- ja arvu-tähed kui ka üleüldse kõik tähed ja märgid, on tähendajad, tähenduse kandjad; nad on vaimlise mõiste ilmsiks kujutajad (symbolid). Kiirkiri kujutab mõisteid ja mõttid võimalikult lihtsate abinõuude varal, paneb omad tähed võimalikult rohke tähenduse kandjateks. Sõnu, mis keeles — nagu kivikillukesed müüris ehk peenike raha äris — mõtete liitmiseks alatasa tarvitusel, ei akka meie kiirkirjas mitte ikka täielikult välja kirjutama, vaid paneme — nagu arilikusgi kirjas arutihti tehakse — nende tähenduse kandjaks mõne üksiku tähe ehk mõne tähtede ühenduse. — Lühendused on kiirkirja ükskordüks. Olgu peas ja käes!

§ 9. 12. *Teie* tee. *Tema* tala. Tee teed! *Teie ei tee mitte* teed. 13. Et *teie* leel teed *mitte-ei* tee. Aade *aga mitte* lade. 14. Ele *cimitte* ale. Lea *mitte* lae ea *mitte* tea.

§ 10. 16 Keda keeda keeta keel keele keela kale kala 17. kade kate kata leek aak lake laka kaal.

Kiirkiri.

	1	lal	U	UUUUU							
§ 1	L	/	////		2	tal	b	UUUUU			
	T	/	////		3	lat	/	UUUUU			
	E	U	UUUUU		4	tat	U	UUUUU			
	A	U	UUUUU		5	D	/	////	§ 3		
§ 2	le	b	UUUUU		6	ed	/	UUUUU			
	te	b	UUUUU		7	led	/	UUUUU			
	la	b	UUUUU		8	ted	U	UUUUU			
	ta	b	UUUUU		9	Konsonandi järel	e	n	a	§ 4	
	el	/	UUUUU		10	ele	/	UUUUU			
	et	/	UUUUU		11	ete	/	UUUUU	ede	/	UUUUU
	al	/	UUUUU		12	ela	/	UUUUU			
	at	/	UUUUU		13	eta	/		eda	/	
	lel	U	UUUUU		14	Vokali ees	a	/		§ 5	
	tel	b	UUUUU		15	Vokali järel	e	n	a	n	
	let	/	UUUUU		16	ae	n		lae	b	
	tet	U	UUUUU		17	ea	n		Lea	n	

§ 6 *u u u u u u* 1 *G g* § 11
u u u u u u 2 *e e e e e e*

§ 7 Vokali pikkuse märk / 3 *o o* § 12
ee u aa u 4 *oe u oa u*

+ - + - 5 *u u u u u u*
u u u u u u 6 *u u u u u u*
u u u u u u 7 *u u u u u u*
u u u u u u 8 *u u u u u u*

§ 8 Teie / tema, ta / aga *u* 9 *u u u u u u*
ei u mitte o eimitte u 10 Kõik *l* kõike *l* ka *l* § 13
mitte-ei u au 11 *iga g ega g kõige g*

§ 9 *u u u u u u* 12 *on u ometi u läbi l*
u u u u u u 13 *eiole u mitte-eiole u*
u u u u u u 14 *eiolemitte u saa*

§ 10 K *l + l = l* 15 *eisaa u mitte-eisaa u*
u u u u u u 16 *eisaamitte u saage u*
u u u u u u 17 *t(em)oon h teieolete h*

§ 14 *o u h t k v* 1 Vokali järel o ja u § 18

ll t ll u u! 2 eo u eu u

st / v? s. s s t u u. 3 ao u au u

ll l l k t u l a s 4 aue u au a u

§ 15 M 1 + 1 = 1 5 *h h h h h h h h*

v v v v v v v v 6 *h h h h h h h h*

h h h h h h h h 7 *h h h h h h h h*

h h h h h h h h 8 Konsonandi järel u § 19

§ 16 H 1 9 *h h h h h h h h*

h h h h h h h h 10 *h h h h h h h h*

§ 17 U u uu 11 Kui kaua siia § 20

ue u ua u 12 läbistiku / sugu

saagu oma ühe 13

igäühe muidu 14

mina, ma minu, mu 15

m(in)ao len meie 16

meieoleme maa 17

§ 21 *h h h h h* 1 *h h h h h*
h h h h h 2 *h h h h h*
h h h h h 3 *Või* *eivõi* *väga* § 24
h h h h h 4 *mitte-eivõi* *veel*
h h h h h 5 *eivõimite* *vaid*
h h h h h 6 *võimalik* *võimata*
h h h h h 7 *mööda* *meid*
h h h h h 8 *mind* *teda* *teid*
h h h h h 9 *h h h h h* § 25
h h h h h 10 *h h h h h*
§ 22 *v v v v v* 11 *v v v v v*
h h h h h 12 *h h h h h*
h h h h h 13 *h h h h h*
h h h h h 14 *h h h h h*
§ 23 *ö ö ö ö ö* 15 *ö ö ö ö ö*
õ õ õ õ õ 16 *õ õ õ õ õ*
õ õ õ õ õ 17 *õ õ õ õ õ*

§ 11. 2. Ega aga taga teega laga lage.

§ 12. 5. Ole ool oole oog oda oota 6. loe loo lool loole looda loota 7. too tool tooge toote toe toa 8. kole kola koda kool koot kook 9. loog looga look looka koe koa.

§ 14. 1. Lea *on* leel. *Teicolete* teel. *Temaon* lool. 2. *Ka* taat *on* teel. *Kõik* tee *on* lage. Loe *ometi!* 3. *Ega teie* kala *eisaa?* *Eisaamitte.* *Ega iga* tee *ca ciole.* 4. *Tema* tala *on teie* toa taga. *Teie ei* koa ooga.

§ 15. 6. Meel meele meega mood moe moka loom 7. leem leeme teeme keema tooma toome loome 8. ema ame aam lame lama kama keema.

§ 16. 10. Ehe eha mehe teha keha koha maha lahe.

§ 17. 13. Ula uue uul uule luua uut 14. luu luud luuda tuul tuule tuua 15. tua tule tuut tume kuma kuum 16. kuue kuul kuule kuula tuha luha 17. muu muud muuda muuta tuum uha.

§ 18. 5. Teo teu teod teud teota teuta 6. laota lauta taote taute kaota kauta 7. maota mauta kaome kaume laua aua.

§ 19. Lõpu u konsonandi järel on u esimene pool, kuid peenike; ta saab mõne konsonandi järel teise sihi, nimelt nende järel, mis allapoole sirgelt lõpewad, näit. k m.

9. Elu edu alu ladu kadu tahu lahu mahu 10. loomu loogu lugu laku taku tuku.

§ 21. 1. *Teie* talu uue tua lae tala *on* teel. 2. *Ega teie oma* tala *mitte muidu* tuua *eisaa kui* lume 3. *teega?* *Kui kaua teie* teed teete? *Meie maa on* 4. lage. *Tema* meel *on* kuum. *Leem on* kuum 5. *aga mitte* meel. *Mu* keha *ei* taha kuuma. Loe 6. *igauhe* elu lood läbi! *Saage teie* kala *aga tema saagu sugu* 7. kama. *Meie ei* taha kala *ega* kama. *Tema ei ole* läbistiku mitte 8. *kaua* teel. *Meioleme* maal. *Teicolete* teol. *Temaon* 9. lool. *Uhe aumehe* teud. *Igauhe* mood. *Ega* 10. *teie oma* laudu *ometi mitte meie* lauta *ei* too?

§ 22. Konsonant v on sõna algusel kõrge, vokali järel madal.

12. Vea vae vala vale valu vaga vaagu veega 13. veo veod vau vaud vauta voog 14. Eeva aav aawa oov oova lava kava.

§ 23. Vokal ö on lai, kahevõrs nii lai kui o.

17. Öö ööl ööle ööd 1. töö tööil vööle vöö 2. löö löök lööge köök.

§ 24. Lühendused *mind teda* tulewad mõelda: minat temat ehk tad. Need mõlemad lühendused on nõnda kirjutatud, et nende kujusarnadus teiste asesõnadega kui ka eneste nimetava muutega alles jääks.

§ 25. 9. *Ega teie* öö eel *ometi mitte* tööle ei 10. tule? *Kui kaua* ööd veel on? 11. *Väga kaua meie teid mitte-ei* oota. Tuul *või* tool? 12. *Mitte* tuul *ega* tool *vaid* luud. *Veel on* 13. *tööd aga teda ei*ole tööil. *Ta eivõi* 14. *tööd* teha. *Eiolemitte võimata* et vete voog 15. keev on. *Kui kaua teie läbistiku iga* öö laudu 16. laute? *Teie* talu teed *mööda ei* veeta laudu. 17. *Meie* kaume *aga meie* *tööd* teud *ei* kau mitte.

Kirjuta: a) Ei mitte eimitte mitte-ei on ei ole mitte-ei ole ei ole mitte aga au saa saage saagu eisaa mitte-eisaa eisaamitte kõige ega iga ometi siia kaua läbi läbistiku oma muidu ühe igaühe mööda maa ma minu mind maolen ta teda taon meie meid meieoleme teie teid teieolete kõik kõike ka kui veel väga vaid või eivõi mitte-eivõi eivõimitte võimalik võimata.

b) Ele ale ole ula Lea lae loe löe koe lõö töö uue luua tuua tua tee lee too töö teel tool tööil tuul tuule tule keela keeda keelu keedu kala kaalu kuule kuula köök löök meel maal mood moe toe vöö vööil oov keev aav Eeva mehe ehe mahe maha maga mahu muhu looma tooma kama kuma kuum tuum vaga vagu tegu lugu loogu toogu tohu tahu luha tuha laut aud vaud taud teud leuta lauta leota laota lava kava.

Arvustus.

Ette kantud Eesti Kirjanduse Seltsi asemikkude koosolekul 29. aug. 1907. — Arvustajad: Peeter Põld ja E. Aule — teine Gabelsbergeri, teine Stolze-Schrey sistemi tundja ja tarvitaja.

„J. Kurriku kiirkirja sistemi Eesti Kirjanduse Seltsi eestseisuse soovil läbivaadates leidsime, et ettepanud sistem kiirkirja kohta seatavaid nõudmisi tarvilikul määdul täidab: Kiirkiri on selge ja arusaadav ja, mis iga kiirkirja kohta tähtis, lühike. Kirjamärgid on lihtsad ja õlpsasti ülestähendatavad; kirjamärkide ühendamisel oitakse asjata suletõstmist ja kriipsust liiga kaugele minemist ära. Tervet sistemi võib võrdlemisi kerge vaevaga ära õppida.

Kuna meil Eesti keeles seniajani ühtegi kiirkirja sistemi ei ole loodud ja J. Kurriku sistem esimene sellel põllul on, siis on kokkuseadjal suurte raskustega sellel põllul võidelda olnud, iseäranis selle tõttu, et Eesti keel vokalirikas on ja iseäralisi vokalide ning konsonantide ühendusi armastab. Teiste keelte sistemid ei ole kokkuseadja mitte otsekohe saanud tarvitada, vaid on paljudes asjades uusi teesid pidanud otsima. Kõik see tõstab ette pandava sistemi tähtsust.

Raske on praegu sistemist üksikuid puudusi välja leida, kuna teda mitte tarvitatud ei ole. Küll võib aga ütelda, et sistem üleüldse eluvõimuline on ja väärt, et teda tarvitusele võetaks“.

Ettetellimise avamine.

Kuna kiirkirja õpetuse ilmaletoomine niisugusel täiskujul ütle mata kulukas on, võib terve sistem alles siis ilmuda, kui osavõtjaid küllalt leidub. Selleks avame ettetellimise ja määrame eksemplari innaks **150 kop.** Pärastine ind saab ettetellimise innast igatahes kõrgem olema. Et asi kõigiti julge ja kindel oleks, oleme seda nii sisse seadnud, et ettetellimine Tartu Vastastikuse Kredit-Ühisuse kaudu käib. Kui kiirkiri mingisugusel põhjusel peaks ilmutata jääma, siis saab iga ettetellija oma raha nimetatud Kredit-Ühisusest jälle tagasi. Kui aga ettetellimisi jooksva (1907) aasta lõpuni tarvilisel arvul kokku tuleb, siis ilmub kiirkirja õpetus 1908 ja saadetakse ettetellijatele kätte. Ettetellimise aeg on selle esimese osa ilmutamisega alganud ja lõpeb terve raamatu ilmutamisega. Soovida on, et osavõtjad igas kohas viibimata kokku koguneksivad, et rahasaatmine õlpsam ja vähem kulukas oleks.

Ettetellimisel tuleb peale saadatud rahasumma ja tellitavate eksemplaride arvu selgesti üles tähendada: ettetellija nimi ja elukoht ja postisaadetuste kättesaamise koht.

Ettetellimise adress: Vastastikusele Kredit-Ühisusele Tartus, Suure-Turul nr. 12. Venekeeli: Въ общество взаимнаго кредита, Юрьевъ, Лифл. губ., Большой рынокъ, № 12.

Teatus.

Tartu Vastast. Kredit-Ühisus teatab sellega, et ta J. Kurriku kiirkirja õpetuse peale ettetellimise rahasid vastu võtab.

Tartus, Suure-Turul № 12.

